

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

K Ö Z L Ö N Y E.

Kiadó :
Az Országos Erdészeti Egyesület.

Szerkesztő :
Dr. Bedő Albert.

Megjelenik minden hónap 28.-án.

Harmincznyolczadik évf. IV. füzet. 1899. április hónap.

Előfizetési díj egy évre 8 frt. Az Országos Erdészeti Egyesület oly alapító tagjai, kik legalább 150 frt alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is a 3 frt évi tagsági díj fejében, ingyen kapják. Azok az alapító tagok, kik 150 frtnál kevesebbet alapítottak, 3 frt kedvezményes árért járathatják.

— Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapesten, Lipótváros, Alkotmány-utca, 10. szám. II. emelet. —

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltetnek.

A községi erdősitésekhez szükséges csemetekertekről.

Irta : Téglás Károly, kir. alerdőfelügyelő.

Péché Kálmán szaktársunknak az Erd. Lapok 1893. évi X. füzetében a községi erdősitésekhez szükséges csemetekertekről irt közleménye ama szakkérdések egyikét vetette fel, a melyek, talán a teljes megoldás akadályai miatt, elsőrendű, sőt — mondhatjuk — országos fontosságuk daczára elkerülik az általános megvitatást s a cél biztosítására vezető módok beható tisztázása nélkül, mint a valóban csak helyiérdekű kérdések, az egyes szakemberek egyéni tudásához, belátásához és igyekezetéhez mérten, különböző utakon és különböző eredménnyel s nem egyszer csak hosszas kísérletezés árán nyernek megoldást; holott a kérdés nyilvános megvitatása esetén legalább a sok munka- és idővesztéssel járó eredménytelen próbálgatást kétségkívül elkerülhetnők.

A fentjelzett okból maradhatott 1893-ig a községi erdősítésekhez szükséges csemetekertek kérdése is egészen helyi jellegű, daczára annak, hogy már a szakszerű erdőkezelés kezdetén is bizonyára megvoltak hazánk egyes vidékei között azok a közös jellegek, a melyek a csemetekertek ügyének egyöntetűbb és sikeresebb rendezését lehetővé tették volna s az erdősítések rendszeres és eredményes foganatosításában rejlő cél, a minek biztosítására a csemetekerteket létesíteni kell, nagy közgazdasági jelentőségénél fogva a csemetekertek kérdését tagadhatlanul már eredetileg a közérdekű kérdések közé avatta.

Péché Kálmán szaktársam valóban hasznos szolgálatot tett tehát a mikor ezt a sokáig mellőzött fontos kérdést az Erdészeti Lapok 1893. évi X. füzetében általános megvitatás tárgyává tette és Arató Gyula szaktársamnak u. e. folyóirat 1894. évi VI. füzetében ugyane tárgyról irt közleménye bevezető részével egyetértve, magam is sajnálatosnak tartanám, ha a Péché Kálmán által felvetett kérdést nem sietnénk végre, *az eddig csak érintett eszmékkel együtt*, lehetőleg teljesen tisztázni.

Én legalább úgy vélem, hogy az eddigi vita nem merítette ki a kérdést, sőt nem is ölelte — mert nem ölelhette — fel a községi erdősítésekhez szükséges csemetekertek ügyével kapcsolatos *egész* anyagot sem.

Az e tárgyra vonatkozó közlemények megjelenése óta szentesített 1898. évi XIX. törv.-cikk folytán olyan lényeges változások küszöbén állunk, a melyek a csemetekertek ügyének egyöntetűbb rendezését lehetetlenné tevő akadályok nagy részét önként elhárítják előlünk és a mig ezzel egyrészt megkönnyítik a kezelő személyzet eredményes tevékenységét, addig másrészt fokozzák az ezekre nehezedő erkölcsi kötelességek súlyát is, a mi viszont

megköveteli, hogy az erdősitések biztosítását célzó intézményeket nemcsak a szoros értelemben vett folyó erdősitések, hanem a kopárok és ezekhez hasonló területek beerdősítése tekintetében is — tehát most már az egész vonalon — akként osszuk és rendezzük be, a mint az új viszonyok lehetővé teszik és a miként azok az intézmények a fontos közgazdasági célokat legjobban biztosítják.

Helyénvalónak gondolom tehát a megszakadt eszmecsere fonalát felvenni és az eddigiekhez hozzákapcsolni a legutóbbi 3 év alatt hazánk nagyon eltérő viszonyok között levő vidékein szerzett tapasztalataimból levont szerény nézeteimet is, abban a reményben, hogy a kérdésnek a változó viszonyokhoz mért és kissé tágabb mederbe terelt fejtegetése által talán sikerül a nem igen halasztható teljes megoldást bevezetnem.

Könnyebb és átnézetesebb tárgyalás kedvéért osszuk fel a kérdést részleteinek természete szerint és vegyük először a községi erdősitések érdekében telepítendő csemetekertek minőségét, majd a létesítés és fentartás módját tárgyalás alá s végül emlékezzünk meg a kopárok befásításához szükséges csemetekertekről is.

A csemetekertek telepítése előtt megoldandó azt az első kérdést, hogy a birtokosok részére külön-külön — mondjuk *helyi* — csemetekerteket telepítsünk-e, avagy a közös csemetekertek mellett foglaljunk-e állást, nézetem szerint alapjában nem a helyi és közös csemetekerteknek tisztán szakszempontról megállapított előnyei és hátrányai szerint, hanem az illető birtokosok gazdasági érzékének fejlettségéből kiindulva kellene elbírálni, mert alig képezheti vita tárgyát, hogy a hol az erdőbirtokosok a mesterséges erdősitéstől ma is határozottan vonakodnak s leg-

alább a vezető egyének érdeklődése nem nyújt a helyi csemetekertek haladéktalan létesítésére és megfelelő gondozására komoly biztosítékot, ott egyelőre a legbuzgóbb erdészeti személyzet közreműködése mellett sem bizhatunk meg a helyi csemetekertekben.

Tapasztalásból tudom — és ezért készséggel el is ismerem, — hogy szép szóval és kitartó erélylyel ilyen helyeken is ki lehet vinni a helyi csemetekertek létesítését s lassu fokozatban javuló csemeteterméseket is nyerhetünk; de viszont ugyanezek a tapasztalatok meggyőztek arról is, hogy ilyen körülmények között az erdősítések biztosításához szükséges helyi csemetekertek létesítése sokkal hosszabb időt igényel, semhogy azt igen nehezen pótolható veszteségek nélkül kívánhatnók s ha a sok apró kert rendbentartásához nincsen, ugy számra, mind szakképzettségre nézve elegendő segédszemélyzetünk: akkor a nagy fáradtság és huza-vona árán végre létesített kertek ismét csak igen sok év múlva fedezhetnék *tartamosan* a csemete-szükségleteket.

Itt tehát a helyi csemetekertek — az erdők szabályos állapotához hasonlóan — csak *elérni szándékolt czélt képezhetnek*, de az erdősítésekhez szükséges csemeték termesztéséről egyelőre feltétlenül más módon is kell gondoskodnunk, mert az idővesztegetés nemcsak a hátralékok rohamos fokozódásával és az ebben rejlő pénzügyi veszteségekkel, hanem a sikeres erdősítés évről-évre növekvő nehézségeivel is felette érzékenyen megboszulja magát s az éveken át késlekedő erdőgazdasági rend a szakemberre erkölcsileg is számottevő veszteség, a mi egyben kétségkívül az egész ügynek is ártalmára lenne.

Meg vagyok győződve, hogy a fentieket már az e tárgyban megjelent közlemények hasonló következtetéseire

való tekintettel is, felesleges volna bővebben megokolnom. Mindazonáltal példaképen megemlítem, hogy ismerek egy vármegyét, a hol — a szomszédos vármegyékhez hasonlóan — a helyi csemetekertek telepítése véttetett tervbe és miután az erdőbirtokosoknak az erdősitésekkel szemben táplált makacs ellenszenvén s hiányos gazdasági képességein a szép szóval való buzdítás teljesen megtörött: 1894-ben a közig. erdészeti bizottság mindazokat a birtokosokat, a kiknek erdei ideiglenes vagy rendszeres üzemterv alapján kezeltettek, az előirt erdősitések csemeteszükségletének fedezéséhez megkivántató csemetekertek haladéktalan létesítésére és fentartására erdőrendészeti büntetés terhe alatt kötelezte. Az erdőtisztek és az ezeknek alárendelt erdőőrök (számszerint 22) szakadatlan buzdítása ezzel kétségkívül hathatós támaszt nyert ugyan és ezt a jogerőre emelkedett határozat megszegőivel szemben 1895. év óta folyton szigorított büntetések is léptenyomon erősbítették, mindazonáltal a megtelepítetni szándékolt helyi csemetekerteknek a mai napig is alig $\frac{1}{3}$ -a készült el és eltekintve 3 nagybirtoktól, a hol a csemetetermesztést már évek óta rendszeren gondozott csemetekertek szolgálják, az összesen 17,940 □-öl terjedelmű 47 csemetekert egész készlete legfennebb 200,000 db csemetére tehető. Ezzel szemben pedig az 1899. évi előírás, az 1898. évi jó makktermés segélyével kivételes mértékben fokozott erdősitések daczára, meghaladja a 3000 kat. holdat.

Ha nem történt volna tehát időközben megfelelő intézkedés közös csemetekertek telepítésére is, akkor az eredmények eddigi fokozódásához mérten számítva, a csemeteszükségletek rendszeres fedezése a legjobb esetben is csak további 8—10 év múlva vehette volna kezdetét

az egész vonalon, ez az idő pedig jóval több annál, a mennyit a népnek a helyi csemetekertek gondozásába való betanítása kedvéért elszalasztanunk szabad volna.

Példám bizonyára rosszabb viszonyokat tüntet fel a szőnyegen levő kérdés megvitatásában kedvezőtlen viszonyoknak minősítendő vidékek országos átlagánál, de azt mindenestre élénken jellegzi: milyen keserű és káros csalódás érhet, ha az intézményeket nem alkalmazzuk az azok létesítésére és gondozására hivatott birtokosok hajlamaihoz s az ideális cél kedvéért a biztosabb megoldás utait mellőzzük.

Tekintsünk meg azonban egy olyan példát, a melyik az előbb jelzett országos átlaghoz legalább is nagyon közel áll, mert az érintett erdőbirtokosok kevésbé szegények, jobb mezőgazdák és sokkal értelmesebbek, mint az előbbi példában szerepelők s egyéb — számításba veendő — viszonyaik is jóval kedvezőbbek.

A helyi csemetekertekkel elért eredmények itt is nagyon távol állanak a céltől. Pedig itt — az erdőterületek arányához mérten — kétszer annyi erdőtiszt 10 év óta ösztökéli az erdőbirtokosokat, hogy csemetekerteket telepítsenek. És mit értek el? ... 400-nál több birtokkal szemben készen áll 70 csemetekert $2\frac{1}{2}$ millió csemetekészlettel, a mi a szükségleteknek körülbelül felét fedezheti. Jelentékeny eredmény ez is bizonyára; de az eddigi haladáshoz mért számítás a megkívánható gyors célrajutást itt is kizárja és ha elgondoljuk: hány csemetekert fog esni 1—1 erdőőrre, ha majd az összes helyi csemetekertek készen lesznek s leszámolunk egyben az erdőőrök segítségére rendelt erdőszolgáktól bizton várható hasznos tevékenység valóságos mértékével, valamint az erdőbirtokosok igen csekély érdeklődésével is: valóban nehéz volna meg-

mondani, hogy csak a helyi csemetekertekkel mikor kezdek meg az *egész vonalon* a csemeteszükségletek *tartamos* fedezését.

Önként támad tehát a kérdés: vajjon ilyen és hasonló viszonyok között azért az idealis célért, hogy erdőbirtokosainkat közvetlenül vigyük rá a helyi csemetekertek létesítésére és az erdősités megkedveltetését ott kezdjük az általuk gondozott csemetekertekben, a hol a könnyebben elérhető siker talán inkább fokozhatná a kedvet, — helyes volna-e az erdősitési hátralékok gyors feldolgozását s az új előírások rendszeres foganatosítását továbbra is függővé tenni az erdőbirtokosok jóakaratótól és képességétől s nem kellene-e inkább határozottan arra törnünk, hogy az erdősitések má még távolról sem megfelelő ügyállásának gyors rendezéséhez és az elért rend fentartásához szükséges csemetekertek létesítését és gondozását minél teljesebb mértékben az erdőszeti személyzetre bizzuk s az így elért *csemetekerti eredményekkel*, valamint a gondos nevelés folytán *életképesebb csemetékkel* végzett *erdősítések kedvezőbb sikerei* révén — tehát közvetett úton — kedveltessük meg birtokosainkkal és népünkkel az erdősitést?

Nézetem szerint, a már előadott és mások által is kifejtett körülmények, főleg most, a mikor az 1898. évi XIX. t.-cz. életbelépésének küszöbén állunk, határozottan az utóbbi ut követésére utalnak, sőt egyenesen megkövetelik, hogy ha megszabadulunk azoktól az akadályoktól, a melyek eddig kevésbé biztos eszközökhöz is kényszerítették: hasznos tevékenységünk alapját ne bizzuk ott is másra, a hol nem adhatjuk teljesen biztos kezek közé; hanem gondozzuk magunk, mert a cél országos fontossága és az új viszonyokkal már az államra is nehezedő erkölcsi felelősség egyaránt kizárja, hogy az erdősitések

ügyének megsülyedését vagy igen lassu rendezését általunk most már bizvást megszüntethető nehézségekkel indokoljuk.

Maradjunk meg a helyi csemetekertek mellett ott, a hol azokkal már czélt értünk vagy a célhoz elég közel vagyunk s a birtokosok jóakarata és erdőgazdasági érzeke, valamint a szakképzett őrszemélyzetnek a csemetekertekhez viszonyított számaránya a tartamos csemetetermesztést határozottan biztosítja; ott azonban, a hol a helyi csemetekertekkel a kitüzött czéltől még távol állunk, a hol az eddigi tapasztalatok is meggyőzhettek már, hogy a helyi csemetekertek még csak évek mulva juthatnak oda, hogy tartamosan szolgáltatassanak elég csemetét; s a birtokosok igen lassan ébredező kedve, valamint a szakképzett védszemélyzetnek a sok helyi csemetekert gondozásához elegendő mértékben — legalább egyelőre — nem is fokozható száma, a létesített és létesítendő helyi csemetekertek helyes gondozását kellően nem biztosíthatja: ott ne várjuk tovább az erdőbirtokosok hajlamainak jobbrafordulását, hanem lássunk hozzá késedelem nélkül a közös csemetekertek létesítéséhez. Ezt a már kifejtett megokolásból folyólag nemcsak kívánatosnak, hanem határozottan elrendelendőnek vélem.

A közös csemetekerteket azonban nem 1—2 helyen, hanem csak a viszonyoknak legmegfelelőbb elosztással javasolhatom. Pl. minden őrjárásba 1 vagy 2 kert, a szerint, a mint az őrjárás magassági különbségei, vagy más czélszerűségi indokok megkívánják. Ha pedig így a csemetekertek valamelyik erdőgondnokságban igen számosak lennének, akkor pl. minden második őrjárásba 1—1 kert, az alább kissé részletezendő elvek szerint. Fődolog az, hogy 1—1 szakképzett erdőőrre 1—2 kertenél több lehetőleg ne bizassék.

Ily módon a közös csemetekertek a szakképzett erdő-

örök közvetlen kezelése alatt lehetnének és a míg így egyrészt elesnének a csekélyebb számu, tulságosan összpontosított, nagyterjedelmű közös (u. n. vármegyei) csemetekertek ellen felhozható megokolt ellenvetések, addig másrészt mind a helyi, mind a közös csemetekertek előnyei a lehetőségig megközelítenének, mert legalább annyi szakképzett erdőőrnek, a mennyi ehhez szükséges, mindenik vármegyében lenni *kell*.

A közös csemetekertekkel szemben kiváló hátrányok gyanánt *általánosságban* felhozzák ugyan, hogy:

a) nem telepíthetők az erdőbirtokok mindenikéhez elég közel és szállítás közben igen sok csemete meggyönkre;

b) az előre nem látható körülmények folytán esetleg szükségessé váló helyváltoztatás nagy költséggel jár és egyszerre több erdőbirtok erdősítéseinél okoz fennakadást;

c) a számításba veendő elemi csapások, rovarkárok s gombabetegségek által előidézett károk egyszerre szintén több erdőbirtokban tehetik lehetetlenné az erdősítések foganatosítását és végül:

d) a csemeték kiosztása, valamint a feleslegek értékesítéséből várható jövedelmek fölosztása kellemetlen surlódásokra adhat alkalmat, a fentartási költségek kivetésénél pedig igazságos arány igen nehezen állapítható meg.

Ezekkel az ellenvetésekkel szembe kell azonban állítanom a következő észrevételeimet:

1. A csemeték szállítása közepes és nagy erdőbirtoknál helyi csemetekert mellett is csupán úgy volna *állandóan* elkerülhető, ha vándorcsemetekerteket létesítenénk. Ezeket azonban a községi és közbirtokossági erdőkhöz csak olyan kivételesen kedvező alapfeltételek mellett merném ajánlani, a minőkre a gyakorlatban még nem igen találtam, mert

különben minden helyváltoztatás legalább 2 évi idővesztéssel járna. Szállítani kell tehát a csemetéket — legalább időnkint — a helyi csemetekertekből is és hogy a gondatlan kiemelés és szállítás káros következményei ezeknél nagy mértékben nyilvánulhatnak: azt be kell ismernünk; de viszont nem vehetjük tagadásba azt sem, hogy ha a csemeték kiemelése, kötegelése és a szállításra való további előkészítése szakértő erdőőr állandó felügyelete alatt történik, akkor a szállítás néhány órányi távolságra számottevő kárral nem jár. Már pedig az általam javasolt közös csemetekerteknél ezeknek az előfeltételeknek mindenike megvan; sőt az által, hogy a csemeték kiadásakor az erdőőr minden egyes birtokos képviselőjének a helyi körülményekhez mért utasításokat adhat a csemeték további kezelésére nézve is s a csemeték kiosztását általában a további ellenőrzés követelményeinek megfelelőleg szabályozhatjuk: még sok olyan bajnak is elejét lehet venni, a mit a helyi csemetekertek mellett csak kevés birtokost számláló őrzésekben kerülhetnénk el.

2. Körülbelől így vagyunk a közös csemetekert helyének esetleges változtatásában keresett hátrányokkal is, mert a kezelő erdőtisztekről fel kell tételoznünk, hogy a közös csemetekertek helyének megválasztását kötelességükhöz híven, önmaguk végzik és ha ebben gondos figyelemmel járnak el: akkor utólagos helyváltoztatásra vajmi ritkán lehet szükség.

Ilyen kényszerhelyzet kétségkívül inkább fenyegeti a helyi csemetekerteket, a melyeket a birtokosok könnyen érthető okból saját területeiken akarnak létesíteni még akkor is, ha ott erre alkalmas hely egyáltalán nincsen s figyelmeztetéseiknek rendszerint csak 2—3 év múlva adnak hitelt, a mikor az eredménytelen kísérletek rákényszerítik:

Csupán azt kellene most még eldöntenünk, vajjon a *végeredményt* tekintve, a helyváltoztatásból a helyi vagy a közös csemetekertek alkalmazása mellett várhatunk-e több fennakadást?

Erre azonban statisztikai adataim nincsenek. Egyedül szűkebb körű tapasztalataim alapján mondhatom tehát, hogy azok között a viszonyok között, a hová a közös csemetekerteket ajánlottam, a mérleg aligha a helyi kertek javára billenne.

3. Nem térhetek el ettől az elemi csapások, káros rovarok és betegséggombák által okozható fennakadás mérlegelésénél sem, mert a jelzett viszonyok között a helyi csemetekertek gondozása vajmi ritkán olyan tökéletes, a minőt a szakképzett erdőőr közvetlen kezelése és állandó felügyelete alatt álló közös csemetekertekben bizton elérhetünk; a csemeteápolást és védelmet szolgáló eszközök és berendezések pedig annyira hiányosak és olyan tökéletlenül alkalmaztatnak, hogy azoktól kielégítő eredményeket várni sem lehet. Már pedig a kár kétségkívül ott lehet gyakoribb és ott ölt viszonylag nagyobb arányokat, a hol a védelem és ápolás hiányosabb. És ugyan minő védelemről és ápolásról beszélhetünk ott, a hol az erdőbirtokos csak kényszerüsből tartja fenn a csemetekertjét? . . . A gyomlálást, a mikor a gaz a csemeték nagy részét már tönkretette, jó későre el végzik ugyan egyszer-kétszer — és ezzel a legtöbben el is végzik az összes védelmet és ápolást, — de talán jobb volna, ha ezt sem tennék, mert valóságos vandalizmust visznek véghez a csemeték között. Örvendhetünk, ha az elvetett magból remélhető csemetemennyiség fele kiültetés alá kerülhet. Én tehát — ismét saját tapasztalataim alapján — azt hiszem, hogy a helyi és közös csemetekertek hátrá-

nyainak egybevetésénél a mérleg e tekintetben is csak ott billenhet a helyi csemetekertek javára, a hova azokat magam is ajánlottam, de más viszonyok között nem.

4. Egyébként úgy a most tárgyalt ellenvetés, mind a csemeték és jövedelmek felosztásánál támadható surlódásokra való utalás, mind pedig a hozzájárulási költségek kirovásának igaztalan volta csak akkor terhelhetné komolyan a közös csemetekerteket és képezhetne további megvitátás tárgyát, ha a közös csemetekertek vagy közmunkával, vagy apróbb birtokossági pénzalapokból tartatnának fenn és ebből folyólag a fentartásukhoz hozzájáruló *birtokos csoportoknak képeznék kizárólagos tulajdonát*, vagy pedig, ha a kertek nagyon összpontosított — u. n. vármegyei közös csemetekertek volnának és ha a költségek az erdőterületek arányában rovatnának ki.

A közmunkát és a kisebb külön alapokat azonban a kerületi közös csemetekertekhez egyáltalán nem ajánlom. Az előbbi a vele járó sok huza-vona, kellemetlenség és rendesen ki nem elégitő munka-eredmény miatt, az utóbbi pedig a sok külön pénzalap igen bonyadalmas pénzkezelése következtében, alkalmazásuk egyéb hátrányaitól eltekintve sem való a kerületi közös csemetekertekhez.

Épp így nem vélem helyesnek azt sem, hogy a közös csemetekertek egyes birtokos csoportok kizárólagos tulajdonának tekintessenek, mert így csak a közös kertek hátrányait fokoznók, a nélkül, hogy erre a szükség, vagy akár csak a méltányosság is kényszerítene.

Létesítsük és tartsuk fenn a közös csemetekerteket egy közös alapból: a viszonyosság elvén.

Képezzenek a hozzájárulási összegek egy közös alapot és legyen irányelvünk az, hogy a kerületi közös csemetekerteket létesítő és fentartó birtokosok csemeteszükségle-

tének fedezéséről — a kertek egyikében-másikában bekövetkezhető időleges hiányokra való tekintettel — nemcsak az illető kerületben levő kert, hanem a *közös csemetekertek összessége* szavatol; viszont azonban az esetleges jövedelmek — tekintet nélkül arra, hogy melyik kert terméséből folytak be — az alap vagyonával együtt, az alaphoz hozzájáruló birtokosokat a *befizetett összegek arányában* közösen illetik.

Ilyen alapelv mellett az egyes kerületi csemetekertek viszonyossága és a hozzájárulási összegeknek egy közös alapon való együttes kezelése ellen alapos kifogás legfennebb ott volna tehető, a hol a kezelési és őrzési költségek nem az egész vármegyére számított kulcs szerint, hanem erdőgondnoksági kerületenkint külön összeállított költség-előirányzatok alapján rovatnak ki. Ez esetben lehetnek okok, a melyek a csemetekerti alapoknak erdőgondnoksági kerületenkint való külön kezelését indokolják, de ha a *hozzájárulási költségeket nem az erdők terjedelme, hanem az előrelátható csemeteszükségletek alapján rójják ki*, akkor az egyetlen közös alap elvileg itt nem kifogásolható.

Már pedig én a közös csemetekertek költségkirovása tekintetében összes érveléseim alapjául azt a leghelyesebbnek vélt eljárást vettem, hogy a költségek az egyes erdőbirtokosokra nézve a részükre előreláthatólag szükséges facsemeték neme, kora és száma szerint állapittassanak meg.

Nem maradunk ugyan távol a méltányosság legszigorubb követelményeitől ugy sem, ha a költségjárulékokat minden egyes birtokosra nézve a birtokán teljesítendő rendes erdősitések s előrelátható pótlások és ismétlések *terjedelme* szerint számítjuk ki. Ez kétségkívül egyszerűbb eljárás és éppen ezért mindama vidékeken, a hol az erdősitésekhez használandó fanemek elegyarányában lényeges

eltérés nincsen, és a kiültetendő csemeték kora is rendszerint egyenlő: a további részletekbe menő számítást nyugodt lélekkel mellőzhetőnek vélem.

Ha azonban a most jelzett tekintetekben az ugyanarra a közös csemetekertre utalt birtokosoknál nagy eltérések vannak: akkor inkább a *részletezett csemeteszükségleteken* alapuló számítás tart lépést a szigorú méltányossággal, mert az egyes erdőbirtokokban szükségelendő csemeték lényegesebb fanem- és korbelti különbségei ez esetben a természeti költségekben is figyelemre méltó különbségeket eredményezhetnek.

Egy-két próbaszámítás tájékoztat a különbségek felől; ezekből aztán megítélhetjük: vajjon a lehető legnagyobb mértékben megóvandó méltányosság követelményei kielégíthetők-e az előbbi egyszerűbb számítással, avagy az utóbbi — hosszadalmas, de kétségekívül igazságosabb — eljárásra utalnak.

Az ilyen költségkirovási mód mellett önként érhetőleg elesik a közös csemetekertekkel szembeállított igazságtalan költségkirovás vádja is, mert ezen eljárás ellen már csak a czélt teljesen kicsinylő, tulhajtott aggályoskodással lehet kifogásokat emelni, a mikért a fontos czélt feláldozni valóban sajnálatos dolog volna. Sőt — hogy nézeteimnek minden tekintetben őszinte kifejezést adjak — nyíltan megvallom, hogy ha a csemetekertekre éppen a legnagyobb mértékben ráutalt erdőbirtokosok annyira szegények, hogy az általam előbb ajánlott költségkirovási mód mellett reájuk eső aránytalan terheket nem képesek elviselni s ebből folyólag a szükségesnek mutatkozó közös csemetekertek előreláthatólag csak a jobbmódu erdőbirtokosok támogatásával volnának létesíthetők: akkor inkább a *vágásos üzemben kezelt erdők terjedelmén* alapuló költségkirovást

hoznám javaslatba, semhogy feladjam a közös csemetekertek létesítése útján elérendő czélt. Mert elvégre mindenben az állam támogatására számítani épp oly kevésbé lehet és szabad, a mint nem lehet és nem szabad tétlenül néznünk a helyi csemetekertek igen csekély és bizonytalan csemete termései miatt rohamosan fokozódó erdősítési hátralékokat sem, — az erdősítések rendszeres teljesítésében rejlő igen fontos közgazdasági czélt pedig valahogy csak biztosítani kell. Azt azonban a legutóbb jelzett költségkirovásnál is mellőzendőnek vélem, hogy csemetekerti költségekkel azok a birtokok és illetőleg üzemosztályok is megterheltessenek, a hol a szünetelő, vagy szálalóüzem, avagy a használatok teljes szünetelése miatt pl. csak 5—10 évenként és illetőleg csak esetleg lesz szükség csemetékre. Ezeket — amennyiben birtokosaik a szükséglet fedezéséről másként nem gondoskodnak — eljáthatjuk a termesztési költségek megtérítése ellenében a közös csemetekertek esetleges feleslegeiből, vagy pedig az alább érintendő állami csemetekertekből; a közös csemetekertek területének megállapítása és a költségek kirovása alkalmával hagyjuk tehát számításon kivűt. Ép így mellőzhetjük esetleg a 2—3 évi szüneteléssel járó üzemben kezelt erdőket is, de csak úgy, ha ilyen kevés van. Ellenben a hol sok ilyen birtok van, a hol tehát az erdősítések kellő biztosítása megkívánja: ott vonjuk be ezeket is számításaink keretébe, de a szükségelendő csemeték termesztési költségeit oszszuk fel, hogy ne kelljen 2—3 évi megszakításokkal, 1—1 teljes összegben kiróni.

Ezzel körülbelől kifejeztém azt is, hogy a közös csemetekerti költségeket egyszerre mindig több évre vélem kirovandóknak.

Én ugyanis a költségkirovási idő kérdésének megoldását

ugy vélem a legegyszerűbbnek, ha a csemetekerti pénz-alapot az erdőkezelési és őrzési alaptól nem különítik el teljesen, hanem azzal együtt rójják ki, együtt hajtják be és együttesen kezelik, s ezáltal a különféle czélu alapok között nemcsak szoros kapocs, hanem bizonyos egység is jön létre, a mi lehetővé teszi, hogy a már mindenütt kész vagyonnal rendelkező kezelési és őrzési alapok a csemetekerti költségeket minden nehézkesebb eljárás nélkül, u. n. házi kezelésben, a szükséghez képest előlegezhessék.

Ha a csemetekerti közös alap így létesül: akkor mi sem akadályoz abban, hogy a csemetekertek hozzájárulási költségeit kezdetben pl. 5 évre vessük ki és ennyire osszuk fel a *telepítés* jelentékeny költségtöbbletét is, mert a kölcsönzés lehetősége minden esélylyel szemben biztosít, a telepítési költségtöbblet felosztása és a gyakori költségváltoztatás kerülése pedig, bővebb magyarázatra nem szoruló okok folytán, határozottan ajánlatos.

Később aztán, ha az erdőbirtokosok saját jó szántukból komolyan hozzálátnak a helyi csemetekertek létesítéséhez: a költségkivetés tartamát rövidíthetjük 3 évre. Ennél tovább mennünk azonban nem szükséges, mert a közösségből kiválni szándékozó erdőbirtokosnak 3 évre rendszerint szüksége van, a míg saját csemetekertjét kellő talajmegmiveléssel létesíti és abban kiültetésre alkalmas csemetéket termeszthet; abba pedig nem szabad belemennünk, hogy egyes erdőbirtokosokat tisztán a jó remény alapján kihagyjunk a közösségből, mert így csak a hátralékok megújulásának nyitanánk utat. A nyilvánított jó szándék komolyságát igazolja előbb az illető erdőbirtokos az ő külön kertjének megtelepítésével és lelkiismeretes gondozásával; akkor aztán a következő 3 évre szóló kirovásnál a közös csemetekerteket fentartó birtokosok sorából

és egyéb számításainkból nyugodtan hagyhatjuk ki és lehet időnk a csemeteszükséglet apadása folytán teendő intézkedésekre is.

Legyünk erre figyelemmel mindenesetre már az első költségkirovást megelőző rendszabályok összeállításánál és a közösségből való kiválás feltételeit állapítsuk meg világosan, mert magam sem látnám beigazolhatónak, hogy olyan erdőbirtokosokat is a közös csemetekertekre erőszakoljunk, akik saját csemetekertjeik létesítését és kifogástalan gondozását kellően biztosítják.

Az itt mondottakból önként következik, hogy a szóban levő közös csemetekerteket nem örökre szóló intézmények gyanánt hozom javaslatba és hogy a közös csemetekerteket általában csak azon erdőbirtokosok részére ajánlom, akik saját csemetekerttel még nem rendelkeznek, vagy ha van is kertjük, azt olyan hiányosan gondozzák, hogy az ott termő csemetékkal az erdősitések szükségleteit kielégíteni legfennebb időnkint lehetne.

Ez utóbbi birtokosok erdeinek fekvése és az azokban foganatosítandó folyó erdősitések, pótlások és ismétlések terjedelme szabja meg természetesen a létesítendő közös csemetekertek helyét, számát és területét, — miért is e tekintetben általános érvényű, részletes utasítások nem adhatók.

A már mondottak kiegészítéséül, főként saját nézeteim kellő megvilágítása végett, meg kell azonban mégis jegyezniem — legalább dióhéjba szorítva — a következőket:

a) A tulságos összpontosítást, az ezzel aránytalanul fokozódó hátrányok miatt, kerülni kell.

b) Mérlegeljük gondosan a beerdősitendő területek termőhelyi viszonyait és ezekhez úgy a csemetekertek

helyének megválasztásánál, mint az egy közös kertre utalandó erdők csoportosításánál lehetőleg alkalmazkodjunk.

c) Számoljunk az erdősitendő területek felé vezető utvonalakokkal is, hogy a kertek, a hol csak a fontosabb szempontok ezt ki nem zárják, olyan utelágazások közelében legyenek, ahonnan a közelebbi 10 év alatt erdősités alá kerülő területek nagyobb része elég könnyen megközelíthető.

d) Legalább 1 szekérut közelsége a csemeték elszállítása érdekében szükséges.

e) Ha valamelyik erdőbirtok egyes üzemosztályai vagy vágássorozatai az előbbi követelményeknek megfelelőleg csak 2, vagy esetleg több közös csemetekertből volnának elláthatók, akkor ne akadályozzon az a különben helyes törekvés, hogy ugyanaz a birtokos lehetőleg csak egy közös csemetekertre utasíttassék, hanem kövessük a célszerűség fontosabb követelményeit, mert a közös csemetekertekre javasolt kölcsönösség e tekintetben is szabad kezet ad.

f) Ugyanarra a szakképzett erdőőrre — főleg ott, ahol helyi csemetekertek is vannak, a melyekben a munkálatok szakszerű irányítása szintén az erdőőrt terheli — egy vagy legfennebb 2 közös csemetekertnél többet ne bizzunk.

g) A helyi csemetekertek tulajdonosait a közös csemetekertek létesítése előtt kérdezzük meg: vajjon van-e kedvük saját kertjeik gondozására, vagy szintén inkább a közös csemetekertekből óhajtanák szükségleteiket fedezni és ha a kérdésnek utóbbi részére igenlő választ nyerünk, akkor sorozzuk be a közös csemetekertekhez minden további rábeszélés nélkül, mert főcélunk nem a helyi csemetekertek erőszakolásában, hanem a kellő mennyiségű csemetetermesztés mielőbbi elérésében rejlik, erre pedig a csemete-

kertjeiket csak «*muszájból*» gondozó birtokosok bizonyára nem segítenek.

Ha ellenben azoknak a már kész csemetekerttel rendelkező birtokosoknak valamelyike, a kik az eddigi eredmények szerint csemetekertjeik hiányos gondozása miatt saját szükségleteik fedezésére elégtelen és gyenge csemetéket termesztenek és ennél fogva a közös csemetekertekre is rá vannak utalva, — saját kertjét fenn akarja tartani, akkor erre buzdítsuk ugyan, de mindaddig a míg a közös csemetekertekre rászorul, a jelenlegi készlet és a tényleges csemeteszükséglet között mutatkozó különbözettel sorozzuk be a közös csemetekertekhez és ennek arányában természetesen közös csemetekerti költségekkel is terheljük meg.

A közös csemetekertek elhelyezését és számát illető kérdés többi része, épp úgy, mint az egyes kertek terjedelmének megállapítása s a telepítési és fentartási költségek kiszámítása és felosztása, az előbbieken előadottak után, további magyarázatra szakemberek előtt nem szorul.

Minden félreértés elkerülhetése végett volna ugyan még bő anyaga a részletezésnek, de mivel a közös csemetekertek létesítésének szabályzatszerű taglalása czéljaim keretén kívül esik és a fejtegetés így is tulságosan igénybe veszi szives olvasóim türelmét: áttérek inkább a kérdés legkényesebb részére: a költségek kirovására.

Tisztában vagyok azzal, hogy a közös csemetekertek kérdésének ezzel a részével a jogi aggályok miatt nagyon csinján kell elbánni és fontolóra vettem azokat a téves magyarázatásokat is, a mikre, az állami erdőkezelés életbeléptekor, az erdőgazdasági költségeknek a közös csemetekertek létesítése érdekében sok helyen szükséges fokozása tápot nyujthat; mindazonáltal éppen azért, mivel

a községi és némely más erdők kezelésének átvétele révén az erdőgazdaság fejlesztését célzó biztosítékok megteremtésének erkölcsi felelőssége első sorban az állam erdőtisztjeire ruházódik át: a közös csemetekerteknek a most jelzett nehézségek miatt való elejtését — ott a hol közös csemetekertekre a már ismételtén kifejtett körülményeknél fogva szükség van — nem vélem megokolhatónak.

A mikor ugyanis az erdők felújításának és a kopárok beerdősítésének kiváló közgazdasági fontosságát hangoztatjuk, ugyanakkor az ezen célok biztosítására szolgáló berendezésektől és intézményektől sem tagadhatjuk meg, hogy szintén közgazdasági jelentőséggel bírnak; ezeket pedig leküzdeni talán nem is próbált nehézségek és aggályok miatt, avagy az erdőrendészeti hatóságok büntetőjogaira való utalással, egyszerűen elejteni, — nézetem szerint csak az 1898. évi XIX. t.-cz. indokainak megtagadása árán lehetne.

Hiszen tapasztalásból tudjuk, hogy hazánkban még százával vannak olyan birtokosok, akik a csemetekerteket illetőleg megismételt erdőrendészeti büntetések után, ma is csak ígérik a kívánt csemetekert létesítését, vagy pedig olyan kertekkel *lepik meg* az erdőrendészeti hatóságot (és csalják meg önmagukat), amelyekben semmi köszönet nincsen. Épp így tapasztalhatjuk azt, hogy az ilyen birtokosokkal szemben az erdőrendészeti büntetések mindaddig, amíg a rendszeres erdőgazdaság kiváló előnyeit czélszerű intézkedések folytán legalább egy kissé megismerik, alig gyakorolnak kedvező erkölcsi hatást; sőt az érzékeny büntetések, amelyek az illető birtokosok erdőgazdaságára nézve is igen nehezen, vagy egyáltalán nem nélkülözhető összegeket vonnak el, rendszerint csak az ellenszenvet fokozzák, a mi elsősorban éppen a csemetekerti és erdősítési munkálatoknál boszulja meg magát.

Az erdőkezelés államosításának indokaival és céljainak nehezen volna összeegyeztethető tehát, ha csak a rideg kényszer eszközeihez ragaszkodnánk ott is, ahol nyilvánvaló, hogy az erdőbirtokosok saját csemetekerjeik létesítésére és megfelelő gondozására sem kedvvel, sem érzékkel nem bírnak. És aligha lehetne alapos indokot találni erre az előbb jelzett aggályokban is, mert a közös csemetekerterek létesítése mindenkor nyílt, világosan megokolt, félreértésekre tehát okot nem adó intézkedéssel fog elhatározatni, és ha a célszerűség úgy kívánná: a csemetekerti költségek a kezelési költségektől elkülönítve is minden nehézség nélkül kimutathatók; ahol pedig a közös csemetekerterekre — az előbbieket szerint — szükség van, ott az erdőbirtokosok, akik saját csemetekerterjeiket csak erdőrendészeti büntetéseket előidéző nehéz tehernek tekintik, valóságos megváltásként üdvözölnék a közös csemetekerterek létesítéséről szóló határozatot. Nem igen hallanánk panaszt a költségek miatt és nem állanának elő kifogásokkal, mert hiszen jól tudják, hogy *egy* erdőrendészeti büntetés összegéből a közös csemetekerterhez való hozzájárulást éveken át fedezhetik.

Csak a kezdő intézkedés történjék helyesen; nehogy olyan uton igyekezzünk célhoz jutni, amelyiken mindjárt az első lépés sikere kétes lehet.

Ne kezdjük ki az ügy jogi oldalát, hanem tárgyaljuk természetének megfelelőleg, mint tisztán az erdőgazdaság fejlesztését célzó intézkedést, amely az üzemtervekben foglalt rendelkezések biztosítása érdekében történvén: az erdőrendészeti hatóság ügykörébe vág és amely nemcsak az általános közgazdasági célokat, hanem az erdőbirtokosok jól felfogott érdekeit is egyaránt szolgálja, mert egyrészt megóvjá őket a csemetekert telepítésének vagy megfelelő

gondozásának elmulasztása miatt és az ezekkel kapcsolatos erdősítési hátralékok miatt kiszabható érzékeny büntetésektől, másrészt pedig olcsó és életképes facsemetéket biztosít nekik és ezzel ismét fokozza az erdősítések sikerét; tehát azoknál is megtakarításokra nyújt kilátást.

Részemről meg vagyok győződve, — mert a tapasztalat is arra tanított — hogy ilyen úton az erdőrendészeti hatóság egyetlen, jól megokolt határozattal minden további eljárás nélkül is czélt érhet; az erdőrendészeti hatóságokat pedig aligha nehéz volna az ügynek teljesen megnyerni. A főfeltétel természetesen az, hogy az erdőkezelési és őrzési költségek kirovása az erdőrendészeti hatóság ügykörében legyen és ez — tudtommal — mindenütt így van.

Ezekből önként érthető, hogy az előbbieken említett felső rendelkezést korántsem a közös csemetekertek létesítése iránt intézkedő erdőrendészeti hatóságokra értettem, amelyeknek ilyen tárgyú *rendeletet* kiadni, bővebb magyarázatra talán nem szoruló körülmények miatt nem lehet, hanem a szervezendő m. kir. erdőhivatalokra, vezető erdőgondnokságokra és kir. erdőfelügyelőségekre; mert elsősorban kétségkívül ezek hivatottak eldönteni: vajjon az erdősítések rendszeres foganatosítása érdekében a közös csemetekertek szüksége fennforog-e, az indítvány megtétele pedig a kir. erdőfelügyelőségek jogkörében áll.

Ott azonban, ahol az államnak e közegei a közös csemetekerteket kellő indokok alapján szükségeseznek jelzik, ott helyénvalónak és minden tekintetben czélszerűnek vélem a felsőbb intézkedést is. Egy hatékony buzdítást az erdőrendészeti hatóságokhoz, amelyben az erdőbirtokosok hiányos erdőgazdasági érveke folytán legalább egyelőre eléggé meg nem szüntethető csemetehiány felette

káros következményeinek ecsetelése nyomán utalás történék a baj elhárítását célzó intézkedések megtételére.

Ez ugyan önmagában véve, sokak előtt, kétségkívül kevésnek fog látszani, de meg vagyok győződve, hogy a kir. erdőfelügyelőségek által jól megokoltan előterjesztendő indítványoknak tényleg mégis olyan támaszt nyujtana, a mi a közös csemetek létesítését a legtöbb esetben biztosítaná.

Kisértsük csak meg! Veszteni nem lehet vele, de nyerni: nagyon sokat.

Az meglehet, hogy az erdőrendészeti hatóság saját hatáskörében imitt-amott nem oldhatná meg ezt a feladatot, de ez esetben módjában van a törvényhatóság révén, szabályrendeleti uton megkísérteni a célrajutást és találhat így is sikert biztósító megoldási módra.

A célrajutás minden alkalmas eszközének felhasználását azonban nagy kár volna elmulasztani, mert számos gyakorlati eredmény igazolja eddig is, hogy a közös csemetekertek létesítése a viszonyokhoz jól hozzáilleszkedő, tapintatos eljárás mellett éppen nem tartozik a megoldhatlan feladatok közzé.

Ennél többet a közös csemetekertek kérdésének most tárgyalt részletéhez nem is mondhatok. A további részletezést *e helyen* különben már az ügy természete sem engedi meg és mivel a közös csemetekertek létesítése — az előbbiektől érhetőleg — általánosan nem szabályozható: ennél fogva a bővebb fejtegetéseknek gyakorlati célja sem igen lehetne.

Annyit azonban még meg kell jegyeznem, hogy az 1898. évi XIX. t.-cz. életbeléptetése alkalmával nézetem szerint kívánatos módot keresni arra nézve, hogy a közbirtokosságok erdőkezelését illető felügyeleti jog, az itt

tárgyalt és az ehhez hasonló intézkedések ellen benyújtható felebbezések eseteire is határozottan szabályozva legyen, mert ennek révén a közös csemetekertek létesítése legalább területre nézve tulnyomó községi és közbirtokossági erdőket illetőleg, minden körülmények között biztosítható volna.

És most térjünk vissza a bizonyos kedvező körülmények között részemről is ajánlott helyi csemetekertekhez, mert ezeknek a fentartásáról, a tárgyalás egyszerűsítése kedvéért, az előbbieken még nem szólhattam.

Sokat különben nem is mondhatok róla. Csatlakozom a Péch Kálmán szaktársam javaslataihoz, mert az általa ajánlott pénzalapokat a közmunka teljes kiküszöbölhetése érdekében részemről is kívánatosoknak tartom. Arra azonban természetesen törekedni kell, hogy addig is, amíg a létesítendő helyi alapok elég nagyra nőnek, legalább a legtöbb gondot és gyakorlatot igényelő munkanemek fizetett és lehetőleg állandó munkásokkal végeztessenek. A községeknél és — az 1898. évi XIX. t.-cz. életbelépése után — a közbirtokosságoknál ennyit elérni nem lesz nehéz, mert meg van hozzá az eszköz, hogy az erdőgondnok által készítendő csemetekerti előirányzatban kitüntetett szükségletek költségvetésileg tárgyalassanak és illetőleg kirovassanak s szabályszerűen behajtassanak. Követeléseinkkel semmi esetre se lépjük azonban túl az erdei jövedelmekhez mért helyes arányt, nehogy tubuzgalmunk káros visszahatást eredményezzen.

E helyett czélszerűbb lesz gondoskodni a közmunkaerő kirendelésének, felhasználásának és ellenőrzésének, valamint az e tekintetben felmerülhető visszaélések és hanyagságok megtorlásának rendszabályairól, ami az erdőrendészeti hatóság útján minden nehézség nélkül kivihető.

és ama jobb időkig, amikor majd az összes erdőtenyésztési munkálatokat fizetett munkásokkal végeztethetjük, a közmunka hátrányain nagyon sokat apaszthat.

Ezzel az erdőbirtokosok csemetekertjeinek tárgyalását célom keretéhez mértén befejeztem volna ugyan, de mivel a «községi erdősitések» fogalma nézetem szerint nemcsak a szoros értelemben vett erdőterületekre, hanem a kopárok beerdősítésére is kiterjed: a bevezető részben megállapított tárgyalási sorrendemhez hiven, nem mulaszthatom el végezetül kifejezni azt a véleményemet is, hogy az erdőkezelés államosítását vezérlő közgazdasági célok elérése csak úgy lesz minden irányban kellően biztosítható, ha a kopárok beerdősítéséhez ingyen adományozandó csemeték *a kopárookban bővelkedő vidékeken célszerű elosztással létesítendő állami csemetekertekből* lesznek kiszolgáltatva.

Hogy miért? . . . azt talán felesleges megokolnom, mert olyan általánosan ismert és hangoztatott érvekből folyó vélemény, aminek tudományos és gyakorlati követelmények által egyaránt sürgetett teljes érvényesülése eddig is kétségkívül csak a viszonyok kényszerén törött meg.

Részemről nem is kétlem tehát, hogy az eddigi akadályokat megszüntető 1898. évi XIX. törv.-cikk életbelépését a jól gondozott erdei csemetekertek mellett nyomon fogják követni a kopárok beerdősítését szolgáló állami csemetekertek is mindenütt, ahol ilyenekre, a követelményeket teljesen kielégítő segélyezés érdekében szükség van és az állami erdőkezelésbe helyezett gazdag remények megvalósulását néhány év múlva zöldelő erdősitések hirdethetik hazánknak azokon az elmaradott vidékeinken is, ahonnan ma még pusztulást jelző kopárok riasztják el az utast.